

ОСОБИСТЕ

Центр міської історії та Маріупольський краєзнавчий музей у співпраці з Університетом Сент-Ендрюса та Національним університетом «Острозька академія» розпочали пошук архівів з міст, які зазнали урбациду – Бахмута, Маріуполя, Северодонецька, Лисичанська, Рубіжного. Координаторка цієї ініціативи Катерина Філонова розповіла, чому важливо ділитися сімейними фото, що цікавого вона знайшла у власному родинному архіві і як подібні проекти допомагають зберегти пам'ять про знищені міста.

МІСТА В ВАЛІЗАХ

Навіщо музейники збирають світлина зруйнованих міст Донеччини та Луганщини

Фотографії, як показує історія, що тягнеться з 2014 року, не є тим, що люди беруть з собою, лишаючи похашцем домівку. Але часто є саме тими речами, про які згодом шкодують. Катерина Філонова розповідає, як її мама зараз надсилає спільні світлини подругам, які втратили все і тепер намагаються зібрати фрагменти свого життя з акаунтів у соцмережах. Яким же цінним може виявитися те, що здавалося незначущою дрібницею!

– Зазвичай усе починається з особистої цікавості. З чого розпочався ваш власний родинний архів?

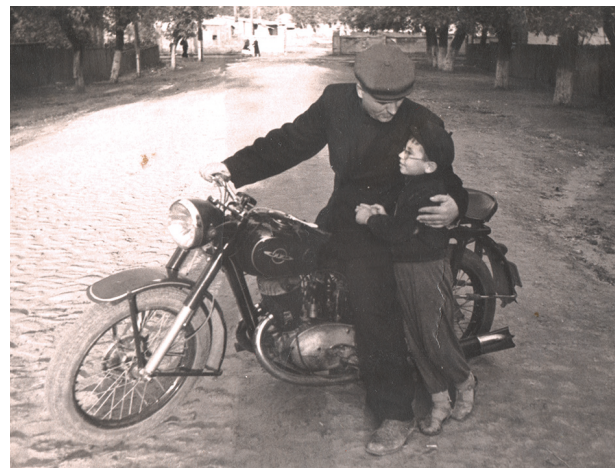
– Оцифрувати родинні фотографії я хотіла давно, але взялася за це 2021 року, коли після звільнення з роботи з'явилося більше вільного часу. Під час попередньої роботи в Донецькому обласному краєзнавчому музеї ми почали співпрацю з Центром міської історії в межах проекту «Роз/архівування пост/індустрії», учасники якого збирали та оцифрували архіви радянських підприємств, фото індустріальної доби, колекції Покровського історичного та Маріупольського краєзнавчого музеїв, добірки краєзнавців Донеччини та Луганщини. А після архівування залучали до роботи із зображеннями українських та закордонних дослідників.

Отже, я сиділа вдома, гортала альбоми, які зберігались у мамі, і розпитувала. Родини її батьків оселилися в Краматорську в 1930-х роках, переживши розкуркулення і репресії. Великі селянські родини спочатку копали собі землянки на околицях, а потім обжилися, заводи господарство. Тобто,

працюючи на заводах, фактично вели напівселянський спосіб життя. А вже покоління моєї мамі селилося в багатоквартирних будинках – кооперативних або наданих заводом. І ця зміна укладу життя – від села до міста, від великої родини до нуклеарної – дуже добре простежувалася в зображеннях. Застілля, весілля, похорони, відпочинок – всі ці повторювані сюжети дуже цікаво було групувати в їхній трансформації з часом.

Про те, що роблю, я розповіла дослідниці Центру міської історії Трині Склокніній, і вона запропонувала передати відскановане до Медіаархіву Центру. Це було неочікувано, адже до того Медіаархів із сімейними фото не працював. А згодом

антропологія Олена Мартинчик взяла інтерв'ю у моєї мамі й використала деякі фото для своїх досліджень.

– Що найцікавіше знайшлося серед світлин вашої родини?

– Персональним відкриттям стала несподівана іконографія, яку я для себе назвала «чоловік з немовлям» – повторюваний сюжет на фото 1950-60-х років, де чоловіки позували з маленькими дітьми. На більшості фотографій був мій дід із сусідами, племінниками і невідомо ким. Я досі не знаю, чи це стандартна самопрезентація, чи виключно сімейне, бо дід завжди радо вовтузився з малечею і був моїм основним виховником у дитинстві.

Крім того, у мене виявилася велика добірка фотографій з молодшої школи, на яких видно, наскільки заідеологізованою

була система освіти у пізньюроданський період.

– Як виникла ідея створити такий архів для міст, що відчули на собі урбацид?

– На жаль, ми фізично втрачаємо міста, втрачаємо людей. Вцілілі містяни є носіями живої пам'яті про свою малу батьківщину. Часом фото є єдиною пам'яттю про людей, які стали жертвами війни. А часом – можуть стати також основою для повоєнного містопланування та відбудови.

Маріуполь, Северодонецьк, Бахмут – міста, що зазнали найбільшої руйнації. Але це не означає, що ми не зацікавлені в матеріалах з інших міст, які нині знаходяться в окупації.

Зараз я веду перемовини з двома людьми, які хочуть поділитися своїми архівами. Не скажу, що це легко, адже війна продовжується, і власники архівів бояться в цьому вирі їх втратити – невідомо, що стане

ЯК ЗБЕРІГАТИ СІМЕЙНИЙ АРХІВ

Рекомендації Центру міської історії

☑ Зберігайте матеріали в коробках у файлах та теках, які даватимуть доступ повітря. Виберіть сухе прохолодне місце, яке не буває під прямим сонячним світлом і не зазнає перепаду температур.

☑ Простежте, щоб у матеріалах не було металевих скрепок чи кріплень, які можуть заіржавіти. Документи із записами чорнилами/пастами, які можуть розчинитися вологою, варто зберігати окремо. Іржа та чорнило залишають сліди на інших матеріалах.

☑ Знайдіть можливість оцифрувати слайди – цифрові копії більш доступні для перегляду, ними можна поділитися з рідними. Зберігайте їх на різних носіях – на диску, флешці, у хмарному сховищі.

☑ Цифрова копія ніколи не замінить оригінал. Продовжуйте дбати про фізичні носії та не викидайте їх.

☑ Якщо ви не маєте можливості зберігати свій архів, то дізнайтесь про місцеві музеї, які можуть прийняти його у свої фонди.

наступним об'єктом атаки росіян. Можу завірити, що сховища у нас міцні, а робота з документування поставлена дуже серйозно. У Медіаархіві є база для оцифрування, а музейники добре знають контекст та вміють найкращим чином все описати. **СН**

Єлизавета ГОНЧАРОВА

Маріупольський краєзнавець, захисник України Вадим Джувага розповідає, як завдяки російським «визволителям» він втратив архів, який збирав з початку 2000-х років.

ІСТОРІЯ ВТРАЧЕНОГО

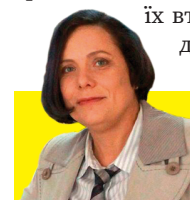
Ще 2001 року маріупольський журналіст Микола Рябенко звернувся до мене з пропозицією попрацювати над енциклопедією Маріуполя. Ми моталися фактично по всій Україні, збирали свідчення, фотографії, працювали в архівах. 2004 року власним коштом видали книгу «Твоя, Маріуполь, слава!» з неопублікованими раніше матеріалами.

В моєму архіві з історії Приазов'я були списки перших козаків Азовського козацького війська (1812 рік), матеріали з історії греків і німців Приазов'я, копії документів Маріупольського відділу ОGPU-НКВД, оригінали звернень інтелігенції до Хрущова, диск з електронними копіями «Маріупольської газети»,

яка видавалася під час нацистської окупації...

Хотів оцифрувати всі документи з фото, але почалися Майдан і війна, було не до того. Усі паперові документи згоріли. Зберігся лише електронний архів старих фото Маріуполя з 1888-го по сьогодні. Наразі за можливістю цей архів поповнюю – багато хто поділився своїми файлами.

Але батькові фотографії, де він разом з донецькими журналістами (серед них і Василь Стус), з Костянтиним Симоновим, донецькими письменниками Вадимом Пеуновим, Андрієм Ключкою, Євгеном Летюком, Станіславом Жуковським і багато чого ще... Від всього цього мене «звільнили» окупанти.

Катерина ФІЛОНОВА, координаторка ініціативи зі збору сімейних фотоархівів:

– Запрошуємо всіх надавати свої фото для збереження та вивчення історії міст, що зазнали урбациду. Для нас цінні різні фотографії: сімейні свята, робочі і шкільні будні, краєвиди мікрорайонів, природа у містах, рідний дім тощо. Цікавлять як старі родинні світлини, так і цифрові фото останніх років.

Усі зібрані та опрацьовані фотографії будуть архівовані та доступні на сайті Медіаархіву Центру міської історії uma.lvivcenter.org/uk із можливістю подальшого використання. Паперові фотографії та права на оцифровані зображення залишаються у власників. Медіаархів зберігає лише оцифровані зображення та надає користувачам ззовні доступ до повнорозмірних файлів лише за згодою власників.

Якщо ви бажаєте надати ваші фото для сканування та архівування, телефонуйте мені за номером (095) 386 96 45 або пишіть на електронну пошту family.archive@lvivcenter.org.ua